

ՄՈՆԱ ՄՈՒՍԱՅԵԼՅԱՆ

ՊԱՏՄՈՂԻ ԿԵՐՊԱՐԸ ՄԱԿԱՐ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐՅԱՆՑԻ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՄ*DOI: 10.24234/journalforarmenianstudies.v1i72.224*

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածի նպատակն է բացահայտել հեղինակ-պատմողի առանձնահատկությունները Մակար Բարխուդարյանցի գեղարվեստական արձակում՝ պարզելով հեղինակային ձայնի և պատմողական սուբյեկտի փոխհարաբերության կառուցվածքային, գաղափարական դրսևորումները: Գեղարվեստական արձակում հեղինակի և պատմողի փոխհարաբերությունը գրականագիտության առանցքային խնդիրներից է, հատկապես նարատոլոգիայի տեսանկյունից: Հեղինակը՝ որպես ստեղծագործական գիտակցություն, և պատմողը՝ որպես տեքստում գործող խոսքային սուբյեկտ, նույնական չեն, բայց հաճախ հանդես են գալիս փոխկապակցված և երբեմն դժվար սահմանագատվող դիրքերից: Մակար Բարխուդարյանցի գեղարվեստական արձակը հետաքրքիր նյութ է այս խնդրի ուսումնասիրության համար. նրա գործերում պատմողական խոսքը հաճախ պարունակում է բարոյախրատական և արժեքային շերտեր, որոնք ընթերցողի մոտ կարող են ստեղծել հեղինակի անմիջական ներկայության տպավորություն: Մակայն այս տպավորությունը պահանջում է նարատոլոգիական ճշգրտում՝ պարզելու, թե երբ գործ ունենք հեղինակի դիրքորոշման, երբ՝ պատմողի խոսքային կառուցման:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. պատմող, հեղինակ, գեղարվեստական արձակ, Մակար Բարխուդարյանց, պատում, կերպար, ապրում:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հոդվածում պատմողի կերպարը ուսումնասիրվում է Մակար Բարխուդարյանցի «Միրզայ և Աննայ» (Բարխուդարեանց Ո., 1876), «Չորանն ու

նշանածը» (**Բարխուտարեանց Ու., 1896**), «Չնաշխարհիկ տղայ» (**Բարխուտարեանց Մակար վ., 1886**) գեղարվեստական երկերում:

Առաջինը ռուս գիտնական Վ. Վինոգրադովն է իր «Գեղարվեստական արձակի մասին» (**Виноградов В., 1930**) աշխատության մեջ մշակել «հեղինակի կերպարի» հայեցակարգը՝ սկզբնապես այն անվանելով «գրողի կերպար» (**Գրականության տեսության արդի խնդիրներ, 2016**):

Գրականագետ Զավեն Ավետիսյանը նշում է. «Վիպական սյուժեի մեջ ժամանակ առ ժամանակ «ներխուժող» հեղինակ-պատմողի խոսքի նախապատրաստում է այն գործողությունների մուտքը, որոնց հեղինակը դեռ պիտի անդրադառնա: Նա ոչ միայն հիշեցնում է պատմելիքը, այլև նախապես տալիս է նրա զգացմունքային գնահատականը՝ բորբոքելով ընթերցողի հետաքրքրասիրությունը» (**Ավետիսյան Զ., 1988**):

Բախտինը, անդրադառնալով հեղինակի և պատմողի հարցին, գրում է. «Իսկական հեղինակը չի կարող կերպար դառնալ, քանի որ նա է ստեղծագործության մեջ բոլոր կերպարների և պատկերավորության ստեղծողը» (**Бахтин М., 1986**):

Վ. Վինոգրադովը հեղինակի կերպարը բնութագրում է հետևյալ կերպ. «Հեղինակի կերպարը խոսքի պարզ սուբյեկտ չէ, նա հաճախ նույնիսկ անվանված չէ գեղարվեստական երկի կառուցվածքում: Դա ստեղծագործության էության խտացված մարմնավորումն է, որը միավորում է գործող անձանց խոսքային կառույցների ողջ համակարգը և դրանց հարաբերությունները պատմողի կամ պատմողների հետ՝ նրանց միջոցով դառնալով ամբողջի գաղափարառձական կենտրոնացում, կիզակետ» (**Виноградов В., 1971**):

Ռուս գրականագետ Բորիս Կորմանն առաջարկում է արստրակտ հեղինակին դիտարկել իբրև «ստեղծագործության գիտակցություն», որը մեկ ամբողջության մեջ է միավորում ոչ միայն տարբեր կերպարների լեզվառձական դրսևորումները, այլև տարբեր գիտակցություններ և տեսանկյուններ: Իբրև ներտեքստային երևույթ՝ Կորմանն արստրակտ հեղինակին անվանում է «հայեցակարգված հեղինակ» (**Корман Б., 1992**):

Մակար

Բարխուդարյանցի

գեղարվեստական արձակում հեղինակ-պատմող համադրությունն ու հակադրությունը ստեղծում են տեքստում բազմաշերտ ընթերցողական ընկալում՝ միաժամանակ ապահովելով հեղինակային ներկայության ուժեղացում և հերոսների հոգեբանական ինքնուրույնության պահպանում:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածում ուսումնասիրությունն իրականացրել ենք **կենսագրական և հերմենևտիկայի** մասնագիտական **մեթոդներով**:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Գրական երկում հեղինակի կերպարի դրսևորման թեման գրականագիտությանը սկսել է զբաղեցնել 20-րդ դարասկզբից: Պատմողի կերպարին գրականագիտության մեջ անդրադարձել են Վ. Վինոգրադովը, Բ. Կորմանը, Մ. Բախտինը, Ռ. Ուելլեքը, Օ. Ուորրենը, Զ. Ավետիսյանը և այլք: Մակար Բարխուդարյանցի «Միրզայ և Աննայ» երկում նկատվում է հեղինակի և պատմողի դինամիկ փոխհարաբերություն. որոշ հատվածներում նրանք գրեթե նույնանում են, երբ պատմողը լիովին արտահայտում է հեղինակի դատողություններն ու գաղափարական դիրքորոշումը, իսկ որոշ հատվածներում նրանք հանդես են գալիս որպես առանձին, ինքնուրույն սուբյեկտներ՝ յուրաքանչյուրն իր խոսքի, վերաբերմունքի և դիտանկյունի վերահսկողությամբ: «Միրզայ և Աննայ» երկում Մակար Բարխուդարյանցը պարզ ու ջերմ նկարագրությամբ է ներկայացնում աշխատավոր գյուղացու կերպարը: Գյուղացին հեղինակի երկերում պատկերված է համեստ, արժանապատիվ կյանքով ապրող և սեփական քրիտիկքով հաց վաստակող մարդ: Հեղինակը կարևորում է ոչ միայն գյուղացու ֆիզիկական աշխատանքը, այլև նրա հոգևոր ներուժը և ազգային ինքնությանը հավատարիմ մնալը: Նա համեմատում է արցախյան գյուղական միջավայրը եվրոպական քաղաքային կյանքի հետ՝ նախապատվություն տալով առաջինին: Բարխուդարյանցի համար գյուղացու ձեռքով պատրաստված ուտեստն ունի յուրահատուկ քաղցրություն, քանի որ այն պատրաստված է սիրով ու անձնական ջանքով. «Ստեղծագործության իրական կյանքը

հերոսի և հեղինակի այդ դինամիկ-կենդանի հարաբերության իրողությունն է» (**Бахтин М., 1986**):

Այս դեպքում հեղինակ-պատմողը հանդես է գալիս որպես գործողությունների անմիջական մասնակից:

Մակար

Բարխուդարյանը արցախյան ճաշի և պարզ ջրի գերազանցությունը եվրոպական շքեղության նկատմամբ ներկայացնում է որպես հայի աշխատավոր ոգու արտահայտություն: Նրա պատկերացմամբ՝ սնունդը վեր է պարզապես նյութական պահանջից և վերածվում է բարոյական ու հոգևոր արժեքի, երբ այն ստացվում է սեփական աշխատանքի և ջանքի շնորհիվ: Մակար Բարխուդարյանցի նկարագրություններում աշխատավոր գյուղացիության կերպարը ձևավորվում է ոչ միայն ֆիզիկական աշխատանքի, այլև հոգևոր հավատքի ու բարոյական դաստիարակության հիմքով: Նրա պատկերած ընտանիքներում օրը սկսվում և ավարտվում էր պարզ, բայց խորքային ծեսերով. նախաճաշից մինչև ընթրիք, ինչպես նաև «բարի լույս»-ն ու «բարի գիշեր»-ը ուղեկցվում էին օրհնությամբ և միաբերան տերունական աղոթքով: Այս խորհրդանշական սովորույթները վկայում են, որ գյուղացու առօրյան ձուլված էր ոչ միայն հացի վաստակին, այլև Աստծո խոսքով ապրելու ներքին պարտքին. «Ծերունիք և միջահասակ մարդիկ կարգաւ այսպէս ասելով բաժակներն ճաշակեցին, կերակուրն համեստօրէն կերան. վերջէն մեծ և փոքր ծունկ չոքած «Տէր ողորմեա» արին արտասուախառն պաղատանօք և մեծ ջերմեռանդութեամբ...» (**Բարխուդարեանց Ո., 1876**):

Մեկ այլ դեպքում հեղինակն ու պատմողը նույնանում են: Գյուղի վարժատունն ուներ քառասուն սան, որոնց մեջ էին նաև գրքի հեղինակը՝ Մակար Բարխուդարյանը և ստեղծագործության գլխավոր հերոսը՝ Միրզան. «Վերջապէս ինչպէս միւս աշակերտք, նոյնպէս ես և Միրզայ, որ դասընկեր էինք, երեք տարուան մէջ հասարակ կարդալ և գրել ուսանք» (**Բարխուդարեանց Ո., 1876**): «Միրզայ և Աննայ» երկում Մակար Բարխուդարյանը հանդես է գալիս «Ուստա Գևորգ» գրական անունով.

«Դէ է՛յ, Ուստայ Գէորգ Բարխուտարեան,

Դու էլ սրտով օրհնէ, գովէ մի բերան

Էս խնճոյից զարդն, հարսն ու փեսան,

Որ շատ զաւակներով ծլին, ծաղկին, ծերանան...» (Բարխուդարեանց Ո., 1876):

«Իր

«բացութեամբ» հեղինակի կերպարը երևում է հատկապէս հերոսների երկխոսությունների ու մենախոսությունների մեջ՝ իբրև համակրանք, գնահատական: Ժամանակ առ ժամանակ հերոսների երկխոսության մեջ թափանցող (միջամտող) հեղինակային խոսքը, վիճակի բնութագրերը տալուց բացի, հետապնդում է նա մի ուրիշ նպատակ: Երկխոսության ընթացքում հերոսները հաճախ վիճակի նկատմամբ ունեցած իրենց խորքային ապրումները թաքցնում են խոսակցից (նաև ընթերցողներից)» (Ավետիսյան Զ., 1998):

Նման դեպքերում հեղինակը միջամտում է՝ հերոսների հոգեվերլուծության ճանապարհով ներկայացնելով իր վերաբերմունքը: Այստեղ պատմողը ոչ միայն պատմում է իրադարձությունները, այլ վերապրում է դրանք՝ անցյալը ներկայացնելով որպէս հոգեբանական փորձառություն. «-Ուստայ Գեորգ,-գոչեց քահանայն բազմականաց վերի կողմէն: -Հրամայեցէ՛ք Տեր հայր,- պատասխանեցի ես: -Ժողովուրդն կը խնդրէ, որ ամուսնության վերայ մի տաղ ասես» (Բարխուդարեանց Ո. Գ., 1876):

Գրականության ամերիկացի տեսաբաններ Ռընե Ուելլեքը և Օսթին Ուորրենը նկատել են, որ էպիկական պատումի դեպքում հեղինակը կարող է հանդես չգալ, մնալ թաքնված. «Վիպասանը կարող է պատումը վարել՝ ամեննին չհաստատելով, որ եղել է պատկերվող դեպքերի ականատեսը կամ մասնակիցը: Նա կարող է գրել երրորդ դեմքով, որպէս «ամենագետ հեղինակ»:Դա պատումի ավանդական ու «բնական» կերպն է: Հեղինակն ասես ներկա է կողքից, նա նման է այն դասախոսին, որը պարզաբանում է սլայդները կամ վավերագրական ֆիլմը» (Ուելլեք Ռ., Ուորրեն Օ., 2008):

«Միրզայ և Աննայ» երկում հեղինակը ներկա է մշտապէս՝ որպէս պարզաբանող ու բացատրող, գործողությունների մասնակից. «-Ինձ թաղես, Ուստայ Գեորգ, բարեկենդանի վերայ մի լավ հայերէն երգ ասա՛» (Բարխուդարեանց Ո., 1876) :

Գրականագետ Զավեն Ավետիսյանը գրում է. «Սյուժեի պատումի ընդհանուր հոսքի մեջ շարունակ լսվում է հեղինակի ձայնը՝ գնահատական, համակրանք, հակակրանք, խոհեր, ապրումներ» (Ավետիսյան Զ., 1988): Մակար

Բարխուդարյանցի գեղարվեստական երկերի մեծ մասում հեղինակը հանդես է գալիս ն՝ դեպքերի անմիջական ականատես կամ մասնակից, ն՝ երրորդ դեմքով պատմող, ն՝ ներխուժող-մասնակից.

կարե քո արժանին

ձայնի բիրից մին,

«Ո՛վ սուրբ զինի, ո՛վ

Գովել խօսքով, կանչել

Ների՛ր քո խեղճ ծառայ ՌԻՍՏԱՅ ՋԱՄԱԼԻՆ» (Բարխուդարեանց Ռ., 1876):

Մակար Բարխուդարյանցի գեղարվեստական երկերի մեծ մասում հեղինակը հանդես է գալիս **բազմաշերտ և դինամիկ ներկայությամբ**, որը ընդգրկում է միաժամանակ մի քանի պատմողական գործառույթներ: Նա կարող է լինել **դեպքերի անմիջական ականատես կամ գործողությունների մասնակից**, ներգրավվել դեպքերի ընթացքի մեջ և ազդել իրադարձությունների զարգացումների վրա: Միննույն ժամանակ հանդես է գալիս որպես **երրորդ դեմքով պատմող**, որը դիտարկում է իրադարձությունները առարկայական կամ համեմատաբար օբյեկտիվ հեռավորությունից՝ ապահովելով պատմողական հարթության համաչափություն և ընթերցողի համար հստակ ընկալելի տեսանկյուն: Ներխուժող-մասնակցի դերն ավելի հստակ է դառնում այն պահերին, երբ հեղինակը միջամտում է հերոսների խոսքին կամ գործողություններին, վերաշարադրում նրանց ներքին խոսքը և ենթադրվող արտահայտությունները՝ ստեղծելով պատմողի և հերոսի ձայների խաչաձև շերտավորում:

«Չնաշխարհիկ տղայ» երկում հեղինակն ու պատմողը կրկին նույնանում են: Իսահակը եղել է Շուշիի Ռեալական ուսումնարանի այն առաջադեմ ուսանողներից մեկը, որին դասավանդել է նաև Մակար Բարխուդարյանցը: Երբ Իսահակը

գտնվում էր արդեն մահվան մահճում, մի օր նրան այցելության է գնում գրքի հեղինակը՝ Մակար Բարխուդարյանցը, որը Իսահակի ուսուցիչներից էր: Երբ Իսահակը տեսնում է սիրելի ուսուցչին, շատ է ուրախանում: Բայց զգում էր՝ վերջին

անգամ է տեսնում, դրա մասին նույնիսկ շնչում է ուսուցչին. «-Իսահակ՛կ ջան, ինչպես Ձեր հայրն վկայում է, այժմ լաւ էք նախորդ օրերից, Աստուծով կ'առողջանաք և շուտով ուսումնարան կգաք: -Երբ միւս անգամ այցելութեան գաք, այն ժամանակ կը տեսնէք թէ ինչպես կը լինի Ձեր սիրելի Իսահակն. որովհետև իմ խօսքին չէք հաւատում դուք» (**Բարխուտարեանց Մակար վ., 1886**): Սիրելի աշակերտի ծանր դրությունը երկար ժամանակ մնում է ուսուցչի հոգում:

«Չոբանն ու նշանածը» երկում ևս Մակար Բարխուդարյանցը ներկա է, հանդես է գալիս «Ուստա Գեորգ» գրական անունով. «Ուստա Գեորգը քը մատաղ, կրդացող, էս գեազանների քաշածը ո՛չ բրանի լիզուով կ'ասուի, ո՛չ էլ դլամի լիզուաւ կը գերբուի. մինակ կսըպտեցի բանաստեղծ Յարութինը կը կարայ գերբել» (**Բարխուտարեանց Ուստա-Գեորգ, 1896**):

Երկում հեղինակը հաճախ հանդես է գալիս իր գրական կեղծանվամբ, ինչը ստեղծում է պատմողի և հեղինակի միջև բազմաշերտ և դինամիկ հեռավորություն: Կեղծանվամբ ներկայանալը հնարավորություն է տալիս հեղինակի անձնական գաղափարական դիրքորոշումը ներդնել սյուժետային ընթացքի վրա՝ միաժամանակ պահպանելով պատմողի տեսակետը՝ որպես **տեքստի ինքնուրույն տարր**.

«Ո՛վ սուրբ գինի, ո՞վ կարէ քո արժանին
Գովել խօսքով, կանչել ձայնիւ բիրից մին,
Ների՛ր քո խեղճ ծառայ Ուստայ Չամալին

Որ շատ թողուց երգըս լսողաց սուր խելքին» (**Բարխուտարեանց Ուստա-Գեորգ, 1896**):

Սրանով ընթերցողի համար ստեղծվում է **երկակի ընկալման դաշտ**. երբեմն ընթերցողը տեսնում է հեղինակի մտքի և պատմողի գործողությունների սինթեզը, իսկ մեկ այլ դեպքում՝ նկատում պատմողի համեմատաբար ինքնուրույն ձայնը, որը ձևավորում է իրադարձությունների և հոգեբանական շերտերի ընկալում:

Նարատոլոգիական տեսանկյունից կեղծանվամբ ներկայանալը խթանում է **պատմողական բազմաշերտությունը**, որտեղ հերոսի, պատմողի և հեղինակի ձայների փոխկապակցումը ստեղծում է յուրօրինակ սինթեզ՝ ընթերցողին ներգրավելով տեքստի

մեկնաբանության գործընթացի մեջ և առավել ընդգծելով հեղինակի գաղափարական վերահսկողությունը:

Գրականագիտության պատմության մեջ եղել են նաև հեղինակի անձի, նրա կենսագրության փաստերի նույնացման փորձեր նրա ստեղծագործության հետ: Այդպիսին էր ֆրանսիացի քննադատ Սենտ-Բյովի գրականագիտական մեթոդը (19-րդ դարի առաջին կես), որը հետագայում կոչվեց «կենսագրական»: Նա գրական երկը դիտարկում էր միայն հեղինակի անձի հետ ունեցած անխզելի կապի մեջ, և հետևաբար ստեղծագործությունը հասկանալու համար հեղինակի մասին անհրաժեշտ է իմանալ գրեթե ամեն ինչ (**Գրականության տեսության արդի խնդիրներ**, 2016):

Վստահաբար կարող ենք փաստել, որ Մակար Բարխուդարյանցի գեղարվեստական արձակում հեղինակը և պատմողը միասնական են և գրեթե ձուլված:

Մակար Բարխուդարյանցի գրական երկերում պատմողը ազատորեն ներթափանցում է գլխավոր հերոսների ներաշխարհ, տալիս բացահայտ գնահատականներ, ձևակերպում բարոյական և գաղափարական հստակ դիրքորոշում: Երբեմն ընթերցողը տեղեկությունները ստանում է աստիճանաբար, երբեմն էլ՝ միանգամից: Հետզհետե հոգեբանական լարվածությունը մեծանում է: Մակար Բարխուդարյանցը շատ դեպքերում հանդես է գալիս որպես նուրբ միջնորդ, ոչ թե դատավոր:

Հեղինակը հաճախ ներթափանցում է հերոսի խոսքային դաշտ՝ յուրացնելով նրա ներքին խոսքը, ենթադրվող արտահայտությունը կամ կոնկրետ իրավիճակում հնարավոր խոսքը: Արդյունքում ձևավորվում է պատմող-հերոս հարաբերությունների յուրահատուկ կառուցվածք, որտեղ հերոսի ձայնը մասամբ ենթարկվում է պատմողի վերահսկողությանը: Մա ոչ միայն ուժեղացնում է հեղինակի գաղափարական ներկայությունը, այլև ստեղծում է բազմաշերտ ընթերցողական ընկալման հնարավորություններ՝ ընթերցողին թողնելով դերակատար իր սեփական մեկնաբանության համար:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ուսումնասիրելով պատմողի կերպարը Մակար Բարխուդարյանցի գեղարվեստական արձակում՝ առանձնացվել է պատմողի մի քանի հիմնական տեսակ .

1. Դեպքերը ներկայացվում են հեղինակի կողմից, որը գտնվում է գործողություններից դուրս և հանդես է գալիս որպես կողմնակի դիտորդ: Պատմողը լիովին տեղեկացված է գործողությունների ընթացքին, կերպարների վարքագծին և նրանց ներաշխարհին . նրան հասանելի են ոչ միայն արտաքին գործողությունները, այլև հերոսների ներքին ապրումները, մտորումներն ու հոգեբանական շարժառիթները:
2. Պատմողը հանդես է գալիս որպես գործող անձ կամ դեպքերի անմիջական ականատես: Պատումը կառուցվում է առաջին դեմքով, ինչի արդյունքում ներկայացվում են ոչ միայն իրադարձությունները, այլև պատմողի սուբյեկտիվ վերաբերմունքը, հուզական արձագանքները, անձնական ընկալումներն ու եզրահանգումները:
3. Պատումը ներկայացվում է հիշողությունների տեսքով, երբ անցյալ իրադարձությունները վերապրվում և գնահատվում են պատմողի գիտակցության մեջ: Այս դեպքում պատմողը հանդիսանում է իրադարձությունների միակ մեկնաբանն ու գնահատողը՝ ընդգծելով հիշողության, ժամանակային հեռավորության և անձնական փորձառության ազդեցությունը պատմողական հնչերանգի վրա:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ավետիսյան Զ. (1988), Գրականության տեսություն, Երևան, «Նաիրի» հրատ.:
2. Բարխուդարեանց Ռ. (1876), Միրզայ եւ Աննայ, Զմիւռնիա, Տպագրութիւն Տէտէեան:
3. Բարխուտարեանց Մակար վ. (1886), Չնաշխարհիկ տղայ, Շուշի, Տպարան Շուշու Հայոց Հոգևոր Տեսչութեան:

<https://drive.google.com/file/d/1YdCbrVknfxcOyT1OJOZsvYoVarxoEGx6/view?usp=sharing>

4. Բարխուտարեանց Ուստա-Գեորգ (1896), Չօբանն ու նշանածը, Թիֆլիս, Տպարան Մ.Շարաձեի. Նիկոլ. փ. տ. 21:
https://drive.google.com/file/d/1_F_rgnD0oipMoTuFlil_y3fUj940gFS5/view?usp=sharing
5. Գրականության տեսության արդի խնդիրներ (2016), խմբագիր՝ Ա. Ջրբաշյան, Երևան, ԵՊՀ հրատ.:
6. Ուեյլեր Ռ., Ուորրեն Օ. (2008), Գրականության տեսություն, Երևան, «Սարգիս Խաչենց Փրինթինգ» հրատ.:
7. Бахтин М. (1986), Литературно-критические статьи, Москва, “Художественная литература”:
8. Бахтин М. (1986), Эстетика словесного творчества, Москва, Издательский центр Российского государственного гуманитарного университета:
9. Виноградов В. (1971), О художественной прозе, Москва, Государственное издательство Москва-Ленинград.
10. Виноградов В. (1971), Проблема образа автора в художественной литературе: В кн. О теории художественной речи, Москва, Государственное издательство Художественной литературы.
11. Корман Б. (1992), Избранные труды по теории литературы, Ижевск, Издательский центр “Удмуртский университет”:

REFENERGES

1. Avetisyan Zh. (1988), Grakanowt'yan tesowt'yown /Theory of Literature. Yerevan/, “Nairi” Publishing House.
2. Barkhudaryants O. (1876), Mirzay ew Annay /Mirzay and Annay/, Smyrna: Teteian Printing House.
3. Barkhutaryants M. V. (1886), Chnashxarhik tghay /The Strange Boy/. Shushi, Printing House of the Armenian Spiritual Administration of Shushi.

<https://drive.google.com/file/d/1YdCbrVknfxcOyT1OJOZsvYoVarxoEGx6/view?usp=sharing>

4. **Barkhutaryants Usta-Georg (1896)**, Cho'bann ow nshanac'y' /The Shepherd and the Fiancée/. Tiflis, M. Sharadze Printing House, Nikolayevskaya St., No. 21.
https://drive.google.com/file/d/1FrgnD0oipMoTuFlil_y3fUj940gFS5/view?usp=sharing
5. **Grakanowt'yan tesowt'yan ardi xndirner /Contemporary Issues of Literary Theory/ (2016)**, Edited by A. Jrbashyan. Yerevan: Yerevan State University Press.
6. **Wellek R., Warren A. (2008)**, Grakanowt'yan tesowt'yown /Theory of Literature/, Yerevan, “Sargis Khachents Printinfo” Publishing House.
7. **Bakhtin M. (1986)**, Literaturno-kriticheskiye stat'i /Literary-Critical Articles/, Moscow: “Khudozhestvennaya Literatura” Publishing House.
8. **Bakhtin M. (1986)**, Estetika slovesnogo tvorchestva /Aesthetics of Verbal Creativity/, Moscow, Publishing Center of the Russian State University for the Humanities.
9. **Vinogradov V. (1971)**, O khudozhestvennoy proze /On Literary Prose/, Moscow, Moscow–Leningrad, State Publishing House.
10. **Vinogradov V. (1971)**, Problema obraza avtora v khudozhestvennoy literature /The Problem of the Author’s Image in Literary Fiction/, In On the Theory of Artistic Speech, Moscow, State Publishing House of Fiction.
11. **Korman B. (1992)**, Izbrannyye trudy po teorii literatury /Selected Works on Literary Theory/, Izhevsk: Publishing Center of “Udmurt University”.

Сона Мусаелян

Образ повествователя в художественной прозе Макара Бархударянца

Заключение

Ключевые слова и выражения: повествователь, автор, художественная проза, Макар Бархударянец, повествование, образ, переживание.

Целью статьи является выявление особенностей соотношения автора и повествователя в художественной прозе Макара Бархударянца посредством анализа структурных и идейных проявлений взаимодействия авторского голоса и повествовательного субъекта. Соотношение автора и повествователя в художественной прозе является одной из ключевых проблем литературоведения, особенно с точки зрения нарратологии. Автор как творческое сознание и повествователь как речевой субъект, действующий в тексте, не тождественны, однако часто выступают во взаимосвязанных и порой трудноразграничимых позициях.

Художественная проза Макара Бархударянца представляет собой значительный интерес для исследования данной проблемы: в его произведениях повествовательная речь нередко включает нравоучительные и ценностные пласты, способные создавать у читателя впечатление непосредственного присутствия автора. Однако это впечатление требует нарратологического уточнения с целью определения того, в каких случаях мы имеем дело с авторской позицией, а в каких — с речевой конструкцией повествователя.

В числе поставленных задач — выявление текстовых средств, посредством которых формируется ощущение авторского присутствия без полного отождествления автора и повествователя, а также представление теоретических положений разграничения автора и повествователя в рамках нарратологии.

Актуальность исследования обусловлена тем, что образ повествователя в художественной прозе Макара Бархударянца впервые становится предметом научного анализа.

Научная новизна работы заключается в изучении соотношения автора и повествователя в художественной прозе Макара Бархударянца.

Sona Musayelyan

The figure of the narrator in the literary prose of Makar Barkhudaryants

Conclusion

Keywords and expressions: narrator, author, literary prose, Makar Barkhudaryants, narration, character, experience.

The aim of the article is to identify the distinctive features of the author–narrator relationship in the literary prose of Makar Barkhudaryants by examining the structural and ideological manifestations of the interaction between the authorial voice and the narrative subject. The relationship between the author and the narrator in literary prose constitutes one of the central issues in literary studies, particularly from a narratological perspective. The author as a creative consciousness and the narrator as a speaking subject operating within the text are not identical; however, they often occupy interconnected and sometimes difficult-to-distinguish positions.

The literary prose of Makar Barkhudaryants provides valuable material for the study of this issue. In his works, narrative discourse frequently contains moral and axiological layers that may create the impression of the author’s direct presence for the reader. Nevertheless, this impression requires narratological clarification in order to determine when the author’s position is expressed and when the discourse represents a narrative construction.

The objectives of the study include identifying the textual devices through which the impression of the author’s presence is created without a complete identification of author and narrator, as well as presenting the theoretical principles for distinguishing between the author and the narrator within the framework of narratology.

The relevance of the study is determined by the fact that the figure of the narrator in the literary prose of Makar Barkhudaryants is examined for the first time.

The scientific novelty of the research lies in the analysis of the relationship between the author and the narrator in the literary prose of Makar Barkhudaryants.

Սոնա Մուսայելյան - ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի «Հայ միջնադարյան և նոր գրականություն» մասնագիտության ասպիրանտ ՀՀ, Արմավիրի մարզ, <<Արտիմետի միջնակարգ դպրոց>> ՊՈԱԿ, Հայոց

լեզվի և գրականության ոլորտում, ք. Էջմիածին, Հայաստանի Հանրապետություն:
Հեղինակ է չորս հոդվածի: mousayelyan1999@gmail.com

Сона Мусаелян - Аспирант по специальности «Армянская средневековая и новая литература», Институт литературы имени М. Абегиана, Национальная академия наук Республики Армения (НАН РА) Республика Армения, Армавирская область, ЗАО «Средняя школа Артимета», учительница армянского языка и литературы г. Эчмиадзин, Республика Армения. Является автором около четырёх статей.
mousayelyan1999@gmail.com

Sona Musayelyan - Ph.D. Student in Armenian Medieval and Modern Literature, M. Abeghyan Institute of Literature, National Academy of Sciences of the Republic of Armenia (NAS RA) The Republic of Armenia, Armavir Province, “Artimet Secondary School” CJSC, Teacher of Armenian Language and Literature Etchmiadzin, Republic of Armenia. She is the author of approximately four articles. mousayelyan1999@gmail.com

Խմբագրություն է ուղարկվել 04.01.2026թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 23.01.2026թ.

Հրատարակման է ներկայացվել 31.01.2026թ.